

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

JEAN JACQUÉS ROUSSEAU

TOPLUM SÖZLEŞMESİ

"Devlet büyüdükçe özgürlük küçülür."

MEHMET ALİ YETİŞ

(280506057)

I. HAYATI

Düşünürlerin fikirlerini daha iyi anlamanın yollarından birinin yaşadığı dönemi ve hayatını incelemek olduğunu düşündüğümden öncelikle Jean Jacques Rousseau'nun hayatı hakkında kısaca bilgi vermek istedim. İncelediğim eserde Rousseau'nun hayatı ile ilgili verilen bilginin alıntı yaptığım kaynakla birebir aynı olmasının vermiş olduğu hayal kırıklığıyla bu bölümü -alıntının uzun olması beni rahatsız etse de- farklı bir kaynaktan özetleyerek vermeyi uygun gördüm.

Jean Jacques Rousseau İsviçre'nin Cenevre kentinde doğmuştur. On yaşında eğitimine bir din adamının yanında başlayan Rousseau, daha sonra bir gravürücü ustasının yanında çalışmıştır. 1728-1738 yılları arasında farklı işler olan; uşak, sekreter, müzik hocası ve tercüman olarak Fransa, İtalya ve İsviçre'de dolaşmıştır. Fransa'da yazıları yasaklanınca daha sonra aralarının açıldığı dostu David Hume' un daveti üzerine İngiltere'ye gitti. Daha sonra Batı İsviçre'de Neuchatel' e sığındı. ¹

II. ESERİ : TOPLUM SÖZLEŞMESİ

Bir devletin nasıl yönetileceğini belirleyen, kişi hak ve özgürlüklerini düzenleyen yasalar bütününe anayasa denir.² Bu tanımdan yola çıkarak Rousseau'nun “Toplum Sözleşmesi” olarak tanımladığı bu sözleşmenin günümüzdeki anayasa tanımıyla ne ölçüde uyum sağladığını sadece kitabın birinci bölümünü incelediğimizde bile net olarak gözlemleyebiliyoruz. Rousseau'nun günümüz anayasa tanımının daha çok temel hak ve özgürlükler kısmıyla ilgilendiği izleniminin doğmasının sebebini ise yaşadığı dönemin sorunlarının daha çok bu yönde olmasıyla açıklayabiliriz. Zira bilindiği gibi her devletin bir anayasası vardır. Yani esere anayasa eksikliğinden doğan bir eser dersek bu bizleri ciddi yanılgıya sürükleyecektir, çünkü bir devleti anasalı devlet olmaktan

¹ Jean Jacques Rousseau. (n.d.) Erişim: 02 Mayıs 2010 http://tr.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

² Gözler, K. (2008) *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa

çıkartıp anayasal devlet yapan yegâne unsur o devletin anayasasında temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesidir.³

Rousseau'yu anlamak için öncelikle bizlere satır aralında verdiği hukuk derslerini inceleyip bunları doğru anlamamız gerektiğini düşünüyorum. Rousseau'nun kitabına anayasa gibi bir isim vermek yerine neden içerisinde "sözleşme" geçen bir terim kullandığını anlamakla işe başlayabiliriz. Zira satır aralarında Rousseau'nun sürekli olarak bu durumu vurgulaması bir tesadüf değildir. Bilindiği gibi sözleşme karşılıklı yapılan bir irade beyanıdır. Bir sözleşmenin meşruiyetini sağlayan temel öğelerden biri karşılıklı olması, diğeri ise tarafların bu sözleşmeye rıza göstermesidir. Ayrıca günümüz Türk Medeni Hukuku'na göre de tarafların birine orantısız kazanım sağlayan sözleşmeler de hukuken geçerliliğini yitirmektedir.⁴ Rousseau özellikle günümüzde de geçerliliğini koruyan bu hukuki gerekçeleri köleliği reddedişini ve yurttaşlığı açıklarken defalarca vurgulamaktadır. Rousseau'ya göre kendi varlığını tamamıyla egemen varlığa adayan bir halk, bu fedakâr tutumunun karşısında hiçbir kazanım elde edemediğinde ortada tek taraflı bir sözleşme(!) olacağından -ki bunun geçersizliğine değinmişim- kabul eden halkın halk olmaktan çıkacağını ve direkt köle statüsüne indirgeneceğini belirtmiştir. Rousseau bu açıklamalarıyla köleliğin meşruiyetini savunan Grotius'a da cevap vermiştir. Dahası Rousseau, yine bugün de ülkemizde "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." şeklinde geçerliliğini koruyan egemenliğin bölünmezliğini savunmuş ve eserinde buna dair örnekler vermiştir.

Rousseau'nun sanki günümüz dünyasını anlatır gibi anlattığını düşündüğüm noktalardan biri halkın yönetilebilirliğinin devamı için yoksul bırakıldığı görüşünü savunmasıdır. Rousseau'ya göre yoksul halkın siyasal direnci kırılacak ve koşulsuz itaat etmek zorunda bırakılacaktır. Zaten ekmek derdinde olan birinin siyasetle ilgili derin düşüncelere dalmasını beklemek de pek mantıklı olmayacaktır. Meğerki kafasını kaldıranlar olursa onları da bir miktar besleyerek kolayca kendi tarafına çeken yönetici tahakkümüne gönül rahatlığıyla devam edecektir. Rousseau bütün bu özellikleri Monarşi kategorisinde değerlendirmişse de(71) bu durum ne yazık ki günümüz demokrasilerinde de rahatça gözlemlenebilir bir hal almıştır.

³ ibidem

⁴ Öztan, B. (2009) Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara

Rousseau'yu -belki de günümüz şartlarının kötü olmasından olacak- seçimin önemi konusunda fazla iyimser bulduğumu belirtmek isterim. Rousseau'ya göre halk iş bilir olanı iş başına getirmek konusunda daha maharetlidir.(73) Bu konuda haklı olduğunu düşündüğüm tek nokta halkın yanılma payının krallardan daha az olduğunu savunmasıdır. Zira Mesut Yılmaz gibi insanların halen mecliste "milletvekili" sıfatıyla yer işgal ettiklerini düşündükçe bu konuda daha da karamsarlaşıyorum.

Rousseau günümüz parlamenter rejimin bir özelliği olan yasama ve yürütme erklerinin karşılıklı birbirlerinin varlıklarına son verebilme ilkesini büyüyen hükümetlerin bölünmesinin gerekliliği ile vurgulamıştır.(76)

Rousseau eserinde her türden bilgi türüne rastlanabilir. Buna en ciddi örneklerden biri açık ekonomi vurgusu yapmasıdır. Bilindiği gibi kapalı ekonomilerde piyasa döngüsü şu şekilde ifade edilmektedir: $Y=C+I+G$. Açmak gerekirse $Gelir=Tüketim+Yatırım+Kamu Harcamaları$ olarak açıklanabilir. Rousseau'nun burada vurguladığı nokta bazı ülkelerin açık ekonomi sistemine geçmek zorunda kalmalarına sebep olabilecek bir üretim fazlasına sahip olmalarıdır. Buna göre şu anda geçerli olan açık ekonomi sistemine $(Y=C+I+G+Nx)^5$ dış ticareti de eklemenin elzem olduğunun mesajını bizlere o yıllarda vermiştir.(77) Yazının devamında verdiği mesaj ise üzerinde uzun uzun düşünülmesi ve tartışılması gereken bir noktadır. Rousseau'nun tespitine göre vergi yükünden mütevellit Monarşi oldukça varlıklı devletler için, Aristokrasi orta derecede varlığa sahip devletler için, Demokrasi ise küçük ve fakir devletler için ideal yönetim biçimidir.(78)

Hoşuma giden bir diğer unsur ise Rousseau'nun iklimler açısından devletleri inceleyerek ancak orta enlemlerde 4 mevsim yaşayan devletlerin iyi bir topluma sahip olabileceğini söylemesidir. Çok mantıklı gelmese de yaşadığımız topraklar açısından düşünüldüğünde yöre halkının gururunu okşar nitelikte bir tespit olmuştur.(79)

Kitabı okudukça Rousseau'nun eski site devletlerinde vücut bulmuş olan doğrudan demokrasi fikrine⁶ dört elle sarılırken temsili demokrasi⁷ sistemine ne kadar soğuk baktığını daha da net anladım. Özellikle doğrudan demokrasinin yerini temsili

⁵ Nx Dış Ticaret açığını/fazlasını ifade etmektedir.

⁶ Doğrudan demokrasi halkın yönetime ve kararlara doğrudan katılmasıdır.

⁷ Temsili demokrasi günümüzden bir örnekle; halkın iradesinin milletvekilleri tarafından temsil edilmesi yoluyla uygulanmasıdır.

demokrasiye bırakmasının sebebini insanların tembelliğiyle açıklarken şöyle demiştir: “Tembellikleri ve paraları, onlara en çok, ülkeyi köleliğe sürükleyecek askerlerle, onu satacak temsilciler sağlar.” Bu konuda Rousseau’ya hak veremiyorum. Öyle zannediyorum ki Rousseau devletlerin nüfusunun günümüzdeki rakamlara ulaşacağını öngörmemiş ya da halen doğrudan demokrasinin uygulandığı İsviçre’den fazlasıyla etkilenmiştir. Haklı olduğu taraf ise temsili demokraside seçmenin sadece seçimlerde özgür olduğunu belirtmiş olmasıdır.(92)

Temsili demokrasiyi yerip doğrudan demokrasiyi öven birinin emredici vekâleti savunmamasını beklemek ne kadar mantıklı olur? Rousseau bu duruma hükümetin zorla ele geçirilmesini engelleyen yollar başlığı altında değinmiş yürütme gücüne sahip olanların halkın efendisi değil görevlileri olduğunu vurgulayarak gerektiğinde onların yine halk tarafından görevden alınabileceğini belirtmiştir.(97)

Rousseau bugün çokça tartışılan anayasanın değiştirilebilirliğine de şu yönde değinmiştir: “Devlet içinde yürürlükten kaldırılmayacak hiçbir yasa yoktur. Buna toplum sözleşmesi de dâhildir.” Elbette bunu savunurken toplumun bir bütün olarak karar almasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Yani bugün yapılanın meşru olmasının bizde mevcut olmayan uzlaşma ile sağlanabileceğini daha o günlerden bildirmiştir.

Rousseau tartışılan konunun ağırlığına göre günümüzde parlamentoda kullanılan çoğunluğu sistemine de değinmiştir. Buna göre görece önemli konularda alınan kararlarda nitelikli çoğunluk⁸ aranması gerektiğini, diğer konularda ise salt çoğunlukla⁹ karar almanın yeterli olacağını belirtmiştir.

III. SONUÇ

Eseri incelerken herkesçe bilinen ve üzerinde çokça tartışılmış konulardan ziyade satır aralarında vurgusu yapılan düşüncelere değinmeye ve bunlara değinirken düşünceleri günümüzde yaşanan olaylarla değerlendirmeye çalıştım. Özellikle Rousseau’nun “Oligarşinin Tunç Yasası” olarak bilinen, özetle örgütlerin eninde sonunda tüm güçlere egemen olacağını ve örgütlerin büyüdükçe bürokrasinin artacağını

⁸ Günümüzde bu 2/3 yani 367 olarak özellikle anayasa tekliflerinin oylanmasında kullanılmaktadır.

⁹ Salt çoğunluk oylamaya katılanların yarısından bir fazlasının oyu ile sağlanabilmektedir.

belirten Michels'in kuramına uygun düşen "Devlet büyüdükçe özgürlük küçülür." ifadesinin üzerinde düşünülmesi gereken bir fikir olduğunu düşünüyorum.

Edindiğim eserdeki çevirinin garabeti göz önüne alındığında çevirinin tavsiye edebileceğim bir çeviri olmaktan oldukça uzak olduğunu da belirtmek isterim.

Kaynakça:

Jean Jacques Rousseau. (n.d.) Erişim:02 Mayıs 2010 http://tr.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

Gözler, K. (2008) *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa: Ekin Yayınları

Öztañ, B. (2009) *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları*, Ankara: Turhan Kitabevi

Rousseau, J. (1762) *Toplum Sözleşmesi.* (A. Alper, Çev.) Ankara: Roman Yayınları